

« Dan reglementeren we maar! » spuwt de verweker van de verteller in *Naissance*, het boek van Yann Moix. Meest recente winnaar van de Renaudot-prijs. Ontdek wat de coördinaten zijn waarbinnen deze noodzakelijkheid niet ophoudt zich aan hem te presenteren. Inderdaad, het zijn de coördinaten die Jacques-Alain Miller doen zeggen « dat we de vader niet meer kunnen uitstaan! ».

De regelwoede is dikwijls geptaveid met goede gezindheid en foute evidenties. De complexiteit wordt daarbij steeds over het hoofd gezien. De simpliciteit is het zusje van alle dwalingen – zelfs van alle extremismen. De strijd van de Verlichting neemt immers dikwijls een gezicht aan dat tegengesteld is aan de vorm waarin het zich aandient.

Maar de fout van de rechtschapenheid is bovenal de meest onvergeeflijke! (Lacan)

Aldus wordt het voor eender wie mogelijk, wettelijk als het u belieft en onder het mom van de jacht op de charlatans, om, mits het volgen van een *ad hoc* vorming, erkend te worden als « psychotherapeut van psychoanalytische oriëntatie » en dit zonder een echte vorming in de psychoanalyse! Zonder de lange persoonlijke analyse die tot haar logisch einde gevoerd werd, einde dat als dusdanig bewezen wordt door de analytische referentiepunten waarvan men dan rekenschap aflegt in de Scholen en verenigingen voor psychoanalyse – alwaar het weten daaromtrent zetelt - en niet voor commissies aller-hande. Zonder de permanente controle van haar praktijk en haar oneindig doorlopende vorming, enz.! Een ware roof en verarming van de discipline, een potentiële gelegenheid om de authentieke vorming te omzeilen en om een deur te openen voor allerlei soorten oplichterij.

De wetgever heeft het zo gewild. Zo zal hij het krijgen. Wij zullen er zonder twijfel de sociale balans van opmaken.

De psychoanalyse heeft het grootste respect voor het therapeutische. Elke psychoanalyse is therapeutisch. De getuigenissen van analysanten getuigen daarvan. Maar dan moet ze wel gevoerd worden... door een psychoanalyticus!

Wakker geschud door onze strijd, lijkt de wetgever een « extieme » plaats te willen reserveren in de wet voor « de titel en het uitoefenen van de psychoanalyse ». Dat is het minste. Wij zullen er over waken. *Het Forum van de psychoanalytici* wil zich duurzaam in het landschap van de opinie vestigen. Zijn effect zal er te voelen zijn. Het zal moeilijk worden om er geen rekening mee te houden. ■

DE LEKENANALYSE: EEN ONEINDIGE VORMING

■ Anne Lysy

Waarom nemen wij de verdediging van de «lekenanalyse» zo ter harte? Dit vreemde woord dook de laatste tijd meer dan eens op, in onze petitie en onze brieven aan de parlementsleden, in de pers en in onze recente debatten. Naar niet-ingewijden toe wordt lekenanalyse omschreven als de analyse die door niet-artsen en niet-psychologen wordt uitgeoefend, - namelijk zij die binnenkort niet meer over de door de wet vereiste diploma's zullen beschikken om het beroep te mogen uitoefenen, de fameuze «niet... niet...». Ook de zogenaamde ingewijden beperken zich trouwens vaak tot deze definitie. Wel, laten we dat maar niet al te snel begrijpen, zoals Lacan zegt.

Als we terugblikken op Freuds stimulerende pamflet, «Het vraagstuk van de lekenanalyse», merken we onmiddellijk op dat de term veel verder reikt dan een kwestie van onderscheid tussen titels en diploma's. Natuurlijk kunnen we vandaag al gelukkig zijn dat «leek» niet gewoonweg met «kwakzalver» wordt gelijkgesteld; maar dat volstaat niet. Freud verschuift al die categorieën, hij gooit ze zelfs met humor omver. «De arts», «de zieke» en «de kwakzalver» zijn niet wat men dacht, of wie men dacht!

Een nieuw en subversief discours

Deze tekst van 1926 is Freuds antwoord op de aanklacht ingediend tegen een befaamde psychoanalyticus, Theodor Reik, die geen arts was maar filoloog en psycholoog. Freud richt zich tot een gespreksgenoot die niets van psychoanalyse afweet (in die zin een leek, dus), en legt hem uit wat de *specificiteit* van de psychoanalyse vormt ten aanzien van de andere discours. De analyse is «een methode *sui generis* (...), iets nieuws en origineels, dat alleen met behulp van nieuwe inzichten - of hypothesen, zo men wil - kan worden begrepen.» Ze is een praktijk die gegrond is op «ongewone premissen» en tot «bijzondere effecten» leidt². Dit boekje is nog vandaag aanbevolen lectuur voor wie met de psychoanalyse kennis wil maken: Freud doet er de belangrijke begrippen uit de doeken - het onbewuste, de overdracht, enz. - aan de hand van de eenvoudige beschrijving van een analytische zitting en hij leidt er ook de gevolgen uit af wat de vorming van de psychoanalyticus betreft. Hij begint met de kracht van het woord. Dit op zich is niet zozeer de nieuwheid, maar wel het gebruik dat de psychoanalyse ervan maakt - wat Freud verduidelijkt door een vergelijking met de biecht uit de katholieke traditie: «In de biecht zegt de zondaar wat hij weet, in de analyse moet de neuroticus méér zeggen.» Terwijl hij spreekt en zich tot die nieuwe gesprekspartner richt, de analyticus, beseft de patiënt dat hij méér zegt dan wat hij weet, dat hij gedachten heeft die hij voor zichzelf geheim wil houden, dat hij ze niet kan of wil weten. «Het is ons

HET FORUM VAN DE
PSYCHOANALYTIICI /// ABONNEMENT

Elk nummer: 10 euro. Abonnement voor 3 nummers: 25 euro! Overschrijving: 068-0929750-32 (BE90 0680 9297 5032) - ACF Belgique. Vermelding: «abonnement Forum van de psychoanalytici»

niet bekend, voegt Freud eraan toe, dat de biecht ooit het vermogen zou hebben ontwikkeld om onmiskenbare ziektesymptomen weg te nemen.»³

Zijn bewijsvoering toont aan dat de psychoanalyse geen medische specialiteit is maar dat ze een specifiek karakter heeft dat tot geen enkel ander discours te herleiden valt, of het nu gaat om geneeskunde, religie of allerlei therapiën. Haar specificiteit situeert Freud zelfs in wat aan de heersende opvattingen en allerlei vormen van geloof ontsnapt, in wat daarvan juist het onaanvaardbare of onbehandelbare punt is.

Freud heeft dus een nieuw discours ingeluid, dat de heersende opvattingen over de mens en zijn verhouding tot de wereld subverteert en dat op een volkomen nieuwe wijze opereert. Dat discours is een eeuw geleden ontstaan maar rekening houdend met nieuwe maatschappelijke gegevens blijft het vandaag nog steeds subversief. Het blijft onverteerbaar voor degenen die de mens beschouwen als een doorzichtig subject, dat identiek met zichzelf zou zijn, die ervan uitgaan dat de menselijke relaties door management geregeld kunnen worden en dat gezondheid op dezelfde manier in meetbare, voorspelbare termen kan gevat worden.

De singulariteit van het symptoom

In de psychoanalyse gaat veel aandacht naar het symptoom, maar dit wordt wel op een heel andere manier dan in het medisch discours benaderd; het wordt beschouwd als «de existentiële conditie van het menselijk wezen zelf»⁴. De radicale singulariteit van elk subject staat er centraal, en dat geldt vanaf de eerste ontmoeting van de analyticus met het subject - de «analysant», zeggen wij met Lacan, omdat de «patiënt» aan het werk deelneemt en verantwoordelijk is voor wat hij zegt. De analyse raakt het meest intieme: niet alleen de idealen, de identificaties, maar de wijze van genieten, die aanvankelijk steeds miskend is: degene die over zijn lijden komt spreken weet niet wat zijn positie bepaalt, wat hem ertoe drijft om op die manier in het leven te staan, noch wat hem aan zijn lijden vasthecht hoewel hij erover klaagt. In de analyse zal hij aan den lijve ervaren dat het om iets gaat dat men niet on-middellijk kan vatten, dat men niet in een directe oorzaak-gevolg keten kan aanduiden, maar dat men het toch kan omlijnen, zoals men een weefsel om een gat heen weeft. Hij zal ook ervaren dat dit «weven» reële effecten heeft. Met Lacan gewagen we van «savoir-y-faire avec son symptôme» (weten om te gaan met zijn symptoom), met dat singuliere merkteken dat aan de wortel van de symptomen ligt. Dit komt niet neer op het wegvissen van het meest singuliere, ook niet op de aanpassing aan een norm. Analysanten, op het einde van hun analytisch parcours gekomen, getuigen van een gewonnen vrijheid ten aanzien van de herhalingen waarin ze verstrikt raakten, of van een «winst aan leven», een onvergelykbare verlichting. Men hoeft trouwens niet tot het einde te wachten om belangrijke therapeutische effecten vast te stellen! Ze doen zich voor zodra een plek wordt gemaakt voor de singulariteit van een subject.

Een oneindige vorming

Hoe kan men zich een adequate vorming voorstellen, nl. een vorming die trouw is aan het discours waar ze effecten moet hebben? Welke vorming zal men uitdenken, die iemand bekwaam maakt om die plaats in te nemen en die functie te vervullen? Het is een vorming waar het niet zozeer gaat om het verwerven van een «efficiënte» kennis, die omgezet kan worden in gestandaardiseerde technieken, als om het voortbrengen van een subjectieve metamorfose, die per definitie op maat is gesneden⁵. Voor Freud was de eigen analyse een conditio sine qua non om analyticus te worden. Lacan zal eveneens de eigen analyse, die tot haar einde wordt gevoerd, in de vorming centraal stellen. In de loop van zijn onderwijs heeft hij altijd weer proberen te belichten wat in een analyse opereert, wat het

begin en het einde ervan uitmaakt. Hij heeft institutionele instrumenten uitgevonden voor de vorming van de analyticus en het overbrengen van de psychoanalyse (School, passe, kartel, Section clinique, enz.), die vandaag over de hele wereld de haard vormen van een intense arbeid. De analyticus is het product van zijn eigen analyse; «psychanalyticus» is de naam van een positie die het resultaat is van het proces, en die positie is niet te vereenzelvigen met opgestapelde kennis, met meesterschap, maar eerder met wat Lacan «désêtre», «démunissement»⁶ noemt (ont-zijn, berooidheid). Dat «resultaat» is echter niet eens en voor altijd bereikt, het proces is niet af, het kan ook niet in studiepunten uitgerekend worden en door een diploma gewaarborgd worden. Het is een oneindige vorming. Ze moet tegelijk zo ruim mogelijk zijn - zowel Freud als Lacan hameren erop dat een analyticus heel veel moet weten in verband met het mens zijn - én het punt van niet-weten in het hart van het zijn bewaren, waaruit de analyticus opereert. De bestendige controle van zijn praktijk, enerzijds, de studie, het onderwijs, het uitwerken en het voorleggen van theoretische en klinische vraagstukken, aan een intern of extern publiek, anderzijds, zijn momenten van deze oneindige vorming, waarbij elke analyticus zijn eigen uitspreken (énonciation) op het spel zet.

De «lekenanalyticus» - als men hem bepaalt als degene die niet het gepaste diploma bezit - is dus allesbehalve een niet-gevormde analyticus! Het is eerder zo, dat elke analyticus, die zijn vorming voortzet, of hij arts is, psycholoog of iets anders, een leek is geworden⁷, want het zijn niet de

diploma's die hem tot analyticus maken, die zijn praktijk garanderen. Men zou dus kunnen zeggen dat een analyticus per definitie «leek» is, in de dubbele betekenis van dat woord: hij hoort niet bij enig religieus geloof en hij opereert vanuit een positie van niet-weten⁸.

De psychoanalyse heeft dus een «specificiteit» maar is daarom nog geen «specialiteit»: noch de laatste graad van een «globale» psy-vorming, noch een methode die voor een welbepaalde categorie van «patiënten» bestemd is. Dank zij zijn eigen vormingsparcours is een analyticus bekwaam om het lijden van om het even welk subject te ontvangen; hij leent zich tot allerlei gebruiken (?) en schat daarbij de effecten van het woord op een ander in. Geen enkele standaard vorming, universitair of niet, kan beweren hem daarop voor te bereiden. Gaat men nu dus de «niet... niet...» tijd doen verliezen door hen te verplichten de door de nieuwe reglementering voorgeschreven vormingen te volgen en

'doen alsof' ze op die manier bevoegd kunnen verklaard worden tot de psychoanalytische praktijk? De analytische vorming aan de analytische verenigingen toevertrouwen, zoals dat al sinds jaren het geval is, en deze erkennen, biedt klaarblijkelijk een betere garantie.■

1 Freud, S., *Het vraagstuk van de lekenanalyse*, in: *Werken*, 9, Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2006, p. 277. In het Duits: 'der Kranke' (door W. Oranje meestal vertaald als 'patiënt').

2 Ibid., pp. 281-282.

3 Ibid., p. 281.

4 Zenoni, A., «De symptomen van de mens liggen voorbij de filosofie en de geneeskunde», *Forum* nr 1, p. 4.

5 Lees in dit verband: Miller, J.-A., «Pour introduire l'effet-de-formation», *Quarta*, 76, «Clinique de la formation dans la psychanalyse», 2002.

6 Lacan, J., «Donc, vous aurez entendu Lacan» (1967), in *Mon enseignement*, Paris, Seuil, coll. Paradoxes de Lacan, 2005, p. 138.

7 Cf. Galle, W., «Enkele mogelijkheidsvoorwaarden voor een onmogelijk beroep?», *Courrier Forum* 27, <http://www.champfrendien.be>

8 Men zou natuurlijk dieper moeten ingaan op de verhouding van de analyticus met het weten en het niet-weten, wat Lacan vanaf het begin van zijn onderwijs heeft onderzocht; vgl. bijvoorbeeld: «Ce que le psychanalyste doit savoir: ignorer ce qu'il sait» (Wat de psychoanalyticus moet weten: niet weten wat hij weet) of de «docte ignorance» (*docta ignorantia*): Lacan, J., «Variantes de la cure-type», *Ecrits*, Seuil Paris, 1966, p. 349 et p. 362.

9 Vgl. de psychoanalyticus als «multifunctioneel object», in: Miller, J.-A., «Les contre-indications au traitement psychanalytique», *Mental, Revue internationale de santé mentale et psychanalyse appliquée*, n° 5, 1998, pp. 9-17.